

Az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Művészettörténeti Intézet folyóirata

**A műemlékvédelemtől
az örökségvédelemig és tovább**

Tanulmányok Bardoly István
tiszteletére, I.

Köszöntő

Granasztóiné Györffy Katalin	
Bardoly István köszöntése	155

Építészettörténet

Valter Ilona	
A kerektemplom feltárása a volt boldvai bencés apátság mellett	159
Juan Cabello–Simon Zoltán	
Kutatások Hernádbüd középkori eredetű templomában	165
<i>Egy köznemesi család története</i>	
B. Benkhard Lilla–Mentényi Klára	
A kőszegi Zwinger	177
Lővei Pál	
A győri káptalan középkori vendégfogadója	193
<i>Legendák és valóság</i>	
†Koppány Tibor–Koppány András	
Rejtőzködő műemléki értékek	197
<i>Balatonkenese református temploma és paplakja</i>	
Fülöp András	
„Viharfellegek és zivatarok ellen...”	205
<i>A balatonlelle–kis-hegyi Szent Donát-kápolnáról</i>	
Gaylhoﬀer-Kovács Gábor–Opra Zsuzsanna	
Ki volt a piliscsabai plébániatemplom tervezője?	213
Haris Andrea	
Az Építészeti Intézet ikervári tervrajzai	219
Bozóki Lajos	
Egy emlékmű születése	227
<i>Schulek János visegrádi vízparti emlékműve és a korai francia gótika visszfénye – a Lapidarium Hungaricum 8. margójára</i>	
Szakács Béla Zsolt	
Egy rejtélyes restaurálás nyomában: Egyházgelle anno 1899	235
Győr Attila	
Pályázatok egy fürdőre	243
<i>Három fejezet a Széchenyi gyógyfürdő történetéből</i>	

Gábor Eszter

A szubjektív és az objektív határán

255

*Hogyan került az Andrássy úti villanegyedbe a Benczúr utca
páratlan oldalának magas, zárt sorú épületegyüttese?*

Sümei György

**Lechner Ödön–Vágó József: Víztorony Rákóczi-szoborral,
1910–1913 (terv)**

263

Csurgai Horváth József

Fehérvári fürdők

273

A győri káptalan középkori vendégfogadója

Legendák és valóság

Az 1887-ben alapított szingapúri Raffles Hotelt többek között Rudyard Kipling és Somerset Maugham tette híressé, az utóbbi szerint a szálloda „az exotikus kelet összes meséjét jelképezi”. Egy 1904-től adatolható vélemény szerint ez volt a Szueztől keletre található legnagyobb karavánszeráj.¹

Három és fél évszázaddal korábban, a 16. század közepén, Nyugat-Európából nézve az egzotikus kelet még sokkal közelebb, a magyarországi török hódoltsággal kezdődött. A győri helytörténeti irodalomban megszilárdult vélemény szerint a 16. század közepén a győri káptalan vendégfogadója szinte megtestesítette ezt a „turisztikai” határt. 1840-ben Horváth Mihály tette közzé azt az adatot, miszerint 1554-ben a németalföldi Ogier Ghiselin de Busbecq (1522–1592), I. Ferdinánd konstantinápolyi követe, Győrtől kezdve az ország hosszában nem talált fogadót.² Villányi Szaniszló 1882-ben ezt már úgy interpretálta, hogy a „káptalan nagy vendégfogadója annyiban nevezetes, hogy Győr a XVI. században (1543 óta) mintegy általa leszen a nyugati kultúra végpontjává, amennyiben Busbeque, I. Ferdinand köve-

te, konstantinápolyi útjában Győrtől kezdve az ország hosszában nem talált fogadót”.³ Bedy Vincze 1938-as közleménye szerint a követ „a káptalan jól berendezett vendéglőjéről” emlékezett meg.⁴ Borbíró Virgil és Valló István 1956-ban arról írt, hogy „amikor a [...] követ a portába utaztában megszállott a győri vendégfogadóban, nagy dicsérrel emlékezett meg róla, mint az európai civilizáció utolsó állomásáról.”⁵

Jól megfelelni látszik ez Kipling és Maugham gyorsan felkapott kliséinek, Paulinyi Oszkár szerint ugyanis „Busbecq a hatást keresi, ha szabad e hasonlattal élni, levelei a felszínen mozgó riportok benyomását keltik”.⁶ Ezt csak megerősíteni lehet, a követ két útjáról beszámoló négy levele határozottan olvasmányos, helyenként szórakoztató szöveg, nem véletlen, hogy több latin nyelvű kiadást ért meg,⁷ és hamarosan más nyelvekre is lefordították.⁸ Például a karavánszerájáról, amelyre a Raffles Hotel a közkeletű fenti vélemény ellenére egyáltalán nem hasonlít, a császári követ alapos leírást adott, bemutatva épülettípusát és igénybevételének módját.⁹ A győri fogadóra vonatkozó adat azonban nem talál-

1 Chris HUDSON: Raffles Hotel Singapore: Advertising, Consumption and Romance. In: *Memory – Identity – Trans-Regionalism*. Ed. by Derek HANG–Syed Muhd Khairudin ALJUNIED. Amsterdam, Amsterdam University Press, 2009. 251; Ashley JACKSON: *Buildings of Empire*. Oxford, Oxford University Press, 2013. 173.

2 HORVÁTH Mihály: Az ipar és kereskedelem története Magyarországon a három utolsó század alatt. Megjelent önállólag 1840-ben [...] In: *Horváth Mihály kisebb történelmi munkái*, III. Pest, 1868. 112.

3 VILLÁNYI Szaniszló: Győr vár és város helyrajza, erődítése, háztelék- és lakossági viszonyai a XVI. és XVII. században. Győr, 1882. 29.

4 BÉDY Vincze: A győri székeskáptalan története. (Győregyházmegye multjából, III.) Győr, Győregyházmegyei Alap Nyomdája, 1938. 296.

5 BORBÍRÓ Virgil–VALLÓ István: Győr városépítéstörténete. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1956. 88.

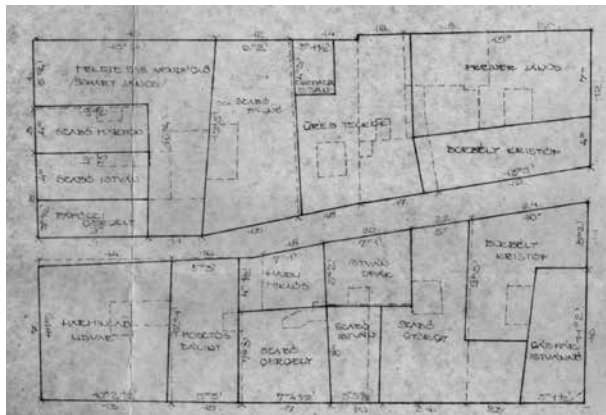
6 PAULINYI Oszkár (ism.): Hans Dernschwam's Tagebuch einer Reise nach Konstantinopel und Kleinasien, 1553/55. Hg. von Franz BA-

BINGER. München–Leipzig, 1923. (Studien zur Fugger-Geschichte, 7.) Századok, 59. 1925. 56.

7 Például: Avgerii Gisleinii BvSBEQVII D. Legationis Tvrcicae Epistolae quatuor. Hanoviae MDCV; Avgerii Gisleinii BvSBEQVII Legatione Tvrcicae Epistolae quatuor. In: A. Gilsenii Busbequii omnia quae estant. Lugd. Batavorum, ex Officina Elzeviriana, 1633. 12–392.

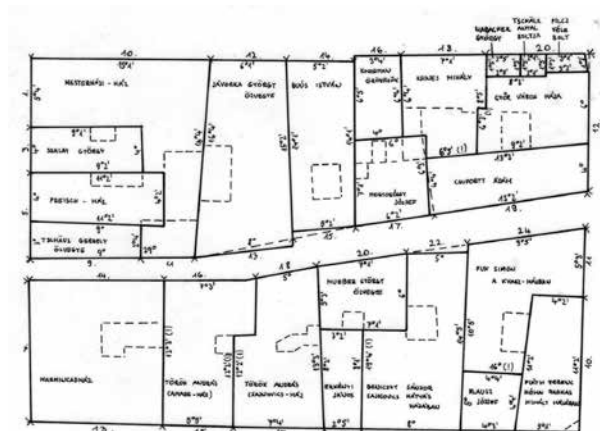
8 Például angolra: Nahum TATE: *The four epistles of A.G. Busbequius concerning his embassy into Turkey being remarks upon the religion, customs, riches, strength and government of that people: as also a description of their chief cities, and places of trade and commerce: to which is added, his advice how to manage war against the Turks / done into English*. London, Printed for I. Taylor at the Ship, and I. Wyat at the Rose in St. Paul's Church-yard, 1694; Charles THORNTON FORSTER–F. H. BLACKBURNE DANIELL: *The Life and Letters of Ogier Ghiselin de Busbecq*, I. London, C. Kegan Paul & Co., 1 Paternoster Square, 1881.

9 THORNTON FORSTER–BLACKBURNE DANIELL 1881 (ld. 8. j.). 26–28.

1. Az 1617. évi telekkönyv Dávid Ferenc által rekonstruált telekosztása a piactértől nyugatra eső két háztömbben, felül (észak) a Szent Rudolf (a mai Király), alul (dél) a Szent Mátyás (a mai Kazinczy), a kettő között a Szent Jakab (a mai Szabadsajtó), bal szélén (nyugat) a Szent Márton (a mai Baross Gábor) utcával. Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ, Tervtár, ltsz. R 35104.

ható leveleiben. Horváth Mihály a szöveg Elzevir-féle 1633-as kiadásának 27–29. oldalára hivatkozott,¹⁰ ahol nagyon tanulságos leírás olvasható Budáról, az épületeknek a török katonák általi gondatlan és igénytelen használati módjáról, a magyar lakosság törökhöz hasonló hozzáállásáról – Buda és valamennyire Pozsony kivételével nem sokra értékelte a magyarországi városokat a szerző.¹¹ A fogadó (*diversorium*) kifejezés¹² azonban csak annyiban kerül elő itt a szövegben, hogy a törökök éppúgy használják a házukat, ahogy az utazók – átmenetileg – a fogadót: ha az megvédi őket a rablóktól, melegeket és árnyékokat ad, véd az esőtől, mára nem is tartanak igényt („Se ita domibus uti, quemadmodum peregrinantes diversoriis, in quibus si sint à latronibus, à frigore, à sole, ab imbre tuti, reliquas opportunitates non requirunt.”¹³). Győr neve egyébként ezeken az olda-

2. Az 1749/1750-es adókönyv alapján Lövei Pál és Nagy Judit által rekonstruált telekosztás a piactértől nyugatra eső két háztömbben

lakon egyáltalán nem, és máshol is csak elvétve fordul elő a levelekben.

A káptalan fogadója azonban valóban létezett. A középkori eredetű, korábban helytelenül a város főtere, a mai Széchenyi tér keleti részére, az eredeti keleti térfal (a Liszt Ferenc utca 1.) elé több periódusban emelt és egyre növelt méretű „Lloyd-épület” helyére lokalizált, a források szerint istállókkal, kocsiszínekkel felszerelt „nagy ház”-ként említett vendégfogadó valójában a Király utca 20. helyén állt.¹⁴ A káptalan 1522-ben és 1524-ben is javíttatta/modernizálta.¹⁵ Bérliói mindig tehetősek voltak.¹⁶ Működéséről a 16. század közepéig ismertek adatok. 1588-ban a káptalan panaszt emelt az alsó-ausztriai rendeknél a fogadó katonái „megszállása” ellen – erre akkor került sor, amikor a német lovasság Győrben állomásozott; ennek jól megfelel, hogy az 1566. évi tűzvészt követően a leégett épület anyagát a bástyák építéséhez használták fel.¹⁷ A katonai birtoklást „nevesítette”, hogy az 1567-es telekkönyv szerint a

10 BVSBEQVII 1633 (ld. 7. j.).

11 VÖ. THORNTON FORSTER–BLACKBURNE DANIELL 1881 (ld. 8. j.). 89–90.

12 SZABÓ Mária: „diversorium”. In: *A magyarországi középkori latinság szótára*, III. (D–E). Kiadásra előkészítette: BORONKAI Iván–BELLUS Ibolya. Budapest, Argumentum Kiadó–Akadémiai Kiadó, 1992. 122.

13 BVSBEQVII 1633 (ld. 7. j.). 27.

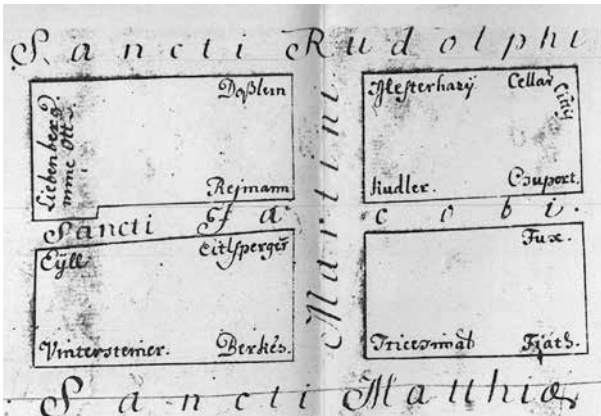
14 A fogadó téves, a „Lloyd-épület” helyére történt lokalizálása: JENEI Ferenc–KOPPÁNY Tibor: *Győr*. (Magyar műemlékek) Budapest, 1964. 137. Ezt elfogadja, de megjegyzi, hogy a fogadó az 1567. évi telekkönyvben a tér keleti oldalán nem szerepel: KALMÁR Miklós: *Győr barokk tere*. *Arrabona*, 18. 1976. 181, 183. A „Lloyd” alatt nem sikerült a káptalani fogadó létét igazolni: BÍRÓ Szilvia–MOLNÁR Attila–SZÖNYI Eszter–TOMKA Péter: *Régészeti kutatások a győri Széchenyi téren*

(2008–2009). In: *Régészeti kutatások Magyarországon* 2009. Budapest, 2010. 45. A Király utca 20. műemléki kutatásáról, az alábbi szereplő adatok – a koraiak jórészt Gecsényi Lajostól származnak, segítségért köszönettel tartozom – egy részével: LÖVEI Pál: *Győr, Alkotmány u. 20. Kutatási dokumentáció*. Budapest, 1982. MÉM MDK, Tervtár, ltsz. D 25203; LÖVEI Pál: *Győr, Király u. 20.* (korábban Alkotmány u.) Lakóház. *Magyar Műemlékvédelem X. Az Országos Műemlékvédelmi Hivatal évkönyve (1980–1990)*. Budapest, 1996. 321.

15 VILLÁNYI 1882 (ld. 3. j.). 29; BORBÍRÓ–VALLÓ 1956 (ld. 5. j.). 87.

16 BORBÍRÓ–VALLÓ 1956 (ld. 5. j.). 87; GECSÉNYI Lajos: *Győr városa 1526 után*. *Arrabona*, 18. 1976. 212.

17 BORBÍRÓ–VALLÓ 1956 (ld. 5. j.). 87–88, 301. 61. j.; JENEI–KOPPÁNY 1964 (ld. 14. j.). 137.

3. A piactértől nyugatra a mai Bécsi kapu térig húzódó, a Szent Rudolf és a Szent Mátyás utcák közé eső négy háztömb rajza a Belváros 1757-ből származó térképén. Győr, Xantus János Múzeum, Helytörténeti Gyűjtemény, C.65.39.1.

4. A Győri Király utca 20. Széchenyi térre néző homlokzata 1982-ben Lővei Pál: Győr, Alkotmány u. 20. Kutatási dokumentáció. Budapest, 1982. Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ, Tervtár, ltsz. D 25203

mai Király utca 14., 16., 18., 20. és a Szabadsajtó utca 15., 17., 19. egyetlen óriási, a piac és az Uri-utca felé néző, 25 × 12 öl méretű telket alkotott az Alsó-közép-utcában, amelynek „Rueber úr” (Hans Rueber von Püchsendorf, akkor az alsó-ausztriai rendek 1564-ben Győrbe érkezett lovasscsapatának az ezredese, 1568–1584 között felső-magyarországi végvidéki és kerületi főkapitány¹⁸) volt a birtokosa.¹⁹ A katonaság ebben az időben égetett, jellegzetes tégláiból²⁰ épült a Király utca mentén a később kisebb telkekre szabdaltnak egésze alatt végighúzódnak – utóbb a felosztásnak megfelelően ugyancsak részekre osztott – dongaboltozatos nagy pince. Ennél tovább azonban nem jutott Rueber építkezése, és még 1588 előtt a helybéli kereskedők építettek a telken műhelyeket és bódékat. 1591-ben a tömb nyugati végében, a mai Király utca és Baross Gábor út sarkán 1617-ben is álló Fekete Sas fogadó²¹ szomszédja szerepel gazdasági ház (*Wirtshaus beim Schwarzen Adler*) néven. 1615-ben a káptalan az alsó-ausztriai rendeknek írott levelében

ismételten kifejtette, hogy a rendek győri telke – amelyet korábban Ferdinand Nogarolának (Graf zu Nogarol, 1584–1588 között ideiglenesen megbízott felső-magyarországi végvidéki és kerületi főkapitány, 1588–1590 között győri végvidéki főkapitány²²) adtak – mindig a káptalané volt, csak a zavaros időkben vették el tőle. Ugyanebben az évben a rendek a Nogarolának adott telket a győri vár parancsnokának, Hans Preiner (Breuner) győri végvidéki főkapitánynak²³ adták el.²⁴ Az 1617. évi telekkönyv szerint is ő birtokolta, de ez már nem az 1567-ben szereplő egész területre vonatkozott, csupán annak legnagyobb, 15 × 7 öl méretű, a Király utca mentén a térig tartó részére (1. kép). Tőle délre a mai Szabadsajtó utca mentén Borbély Kristóf akkor még üres saroktelke feküdt,²⁵ aki ezt 1601-ben kapta meg a káptalantól.

A mai Király utca 20.-ban a pincén kívül semmilyen falrészlet nem maradt meg, amelyet a 18. századnál korábbra lehetne keltezni. 1634-ben azonban már nyolc kis ingatlant írtak itt össze (a pince fölött),²⁶ ahogy az 1703-as

18 GECSÉNYI Lajos: Katonák és polgárok a győri végvárból a XVI–XVII. században. *Hadtörténeti Közlemények*, 31. 1984. 672; PÁLFFY Géza: Kerületi és végvidéki főkapitányok és főkapitány-helyettesek Magyarországon a 16–17. században. *Történelmi Szemle*, 39. 1997. 272.

19 VILLÁNYI 1882 (ld. 3. j.). 130; GECSÉNYI Lajos: Győr város telek- és házösszeírásai 1564–1602. (Városi levéltári füzetek. 2003/7.) Győr, Győr Megyei Jogú Város Levéltára, 2003. 29.

20 PFANNL Jenő: A győri vár téglái. *Győri Szemle*, 3. 1932. 276–293; LŐVEI Pál: Győri téglák és téglabélyegek. *Adatok a győri téglagyártás történetéhez*. Kézirat. Budapest, 1983. MÉM MDK, Könyvtár, ltsz. 32084; LŐVEI Pál: Adatok a magyarországi téglagyártás és felhasználás történetéhez. *Magyar Műemlékvédelem XI. Az Országos Műemlékvédelmi*

Hivatali Évkönyve 1991–2001. Budapest, 2002. 227, 237; 3. kép, I. tábla.

21 VILLÁNYI 1882 (ld. 3. j.). 139; BORBÍRÓ–VALLÓ 1956 (ld. 5. j.). I. sz. melléklet; JENEI–KOPPÁNY 1964 (ld. 14. j.). 75.

22 BEDV Vince: A győri vár és várkapitányok a 16. és 17. században. *Győri Szemle*, 4. 1933. 153; PÁLFFY 1997 (ld. 18. j.). 273, 276.

23 BEDV 1933 (ld. 22. j.). 156; PÁLFFY 1997 (ld. 18. j.). 277.

24 Az adatokat Gecsényi Lajosnak köszönhetem.

25 VILLÁNYI 1882 (ld. 3. j.). 139–140, 176; BORBÍRÓ–VALLÓ 1956 (ld. 5. j.). I. sz. melléklet; DÁVID Ferenc: Az 1617. évi telekkönyv rajzi rekonstrukciója (1980-as évek közepe). MÉM MDK, Tervtár, ltsz. R 35104.

26 VILLÁNYI 1882 (ld. 3. j.). 140.

telekkönyvben is: valamennyi földszintes volt, többségük csupán egy-egy bolthelyiségből állt.²⁷ A tulajdonosok a városban máshol is feltűntek az összeírásokban, a többségük biztosan nem itt lakott. A kis építmények a piactér egyfajta árusításra szolgáló bővítményeként működtek. Az 1703-as kis ingatlanokat a térképre vetítve kiderül, hogy a térre néző oldalon, az északi boltsor és a déli telek között egy jelentős rész kimaradt, amelyet a káptalan piaci háza – mindössze két szobával és egy pincével – töltött ki, 5 és fél öl × 9 és háromnegyed öl tekintélyes mérettel: ez csak az említett nagy pince lehetett.²⁸ Az 1732. évi nemesi összeírás a tér felőli saroktól összeírt három bolt felsorolása után a tekintélyes káptalan pincéjét említi, amely fölött épület állt, benne lakókkal. Az ingatlant tehát a pincével együtt a káptalan idővel visszakapta a katonaságtól – erre valamikor még 1691 előtt került sor, amikor a korábbi Borbély Kristóf-féle telken álló ház eladása során annak északi szomszédjaként a káptalan háza szerepel²⁹ –, és saját használatára mellett lakóknak, illetve a földszinten árusoknak adta bérbe. A nagy pince eredeti bejárata dél felől nyílt, amelyet ekkor már csak a tér felől lehetett megközelíteni. Bizonyosan ez volt az a káptalani ingatlan, amely a város és a székeskáptalan közötti 1743. évi egyezséglevél értelmében átkerült a város tulajdonába;³⁰ a káptalan „a régi pince fölé épített házból” elmaradó jövedelmét ötven forintban állapította meg.³¹ Az 1749–1750-es házösszeírásban „Győr város közösségének házaként” (*Domus Communitatis Civicae Jauriensis*) szerepel (2. kép),³² a következő két év adóösszeírásában ugyancsak, a belváros 1757-ben felvett térképén³³ pedig a város pincéje (*Cellar Citty*) felirat olvasható a háztömb északkeleti sarkánál (3. kép).

1691-ben a korábbi Borbély Kristóf-féle telken álló ház Csuport (Csupor, Csuportt) János tulajdonába került, feltehetően ő volt az, aki egyetlen ütemben (egysége-

sen még a 17. századra keltezhető, PAX jelű téglából³⁴) kétemeletes lakóházat épített a telken³⁵ (az épületkutatás eredményeinek ellentmondóan azonban az 1703-ban felvett telekkönyv csak emeletesként írta le³⁶). Ez a rövidebb homlokzatával a főtérre néző saroképület az egyik legkorábbi kétemeletes lakóház volt a városban. Kétemeletes volt özvegy Frischenhauserné a Király utca első házaként 1703-ban összeírt, ma a Bécsi kapu tér 11.-be foglalt háza.³⁷ A Csuport-féle házzal egyidős az ugyancsak a rövidebb homlokzatával a térre néző Széchenyi tér 4. előkelő helyzetű, jellegzetes manzárdtetővel fedett sarokháza a 17. század utolsó évtizedéből³⁸ (az 1703-as telekkönyv már kétemeletesként jegyzi³⁹).

Az egykori Csuport-féle háztól északra, a mai Király utca 20. L alakú északi-keleti – a Király utcára és a térre néző – részének földszintje 1751-es évszámú téglából áll, tehát 1751–1752 táján épülhetett. Az itt 1749–1750-ben szereplő három (1756–1757-től már csak két) bolt továbbra is létezett az adókönyvek alapján, tehát az új épületben a káptalani, majd városi korszakban is boltot kapó (bérelő) kereskedők továbbra is rendelkeztek helyiséggel, az új épület legalább részben kiadásra szolgáló boltokkal épült.

A déli, Csuport-féle telket 1785-ben Boronkay Pál vásárolta meg, néhány éven belül a mai ház északi része is a birtokába került.⁴⁰ Ekkor, az 1784-es és 1785-ös, illetve 1790-es és 1791-es évszámú téglák tanúsága szerint fokozatosan épült ki az északi és a keleti szárny két emelete, egyben az új fedélszék építésekor megemelték a korábbi déli ház második emeletének falkoronáját is. Ekkor alakult ki a ma is álló, U alakú beépítésű, nagy méretű, két sarkán zárt erkélyes, klasszicizáló késő barokk (copf) díszű lakóház (4. kép), udvarán mindkét emeleten főorszmárvány függőfolyosóval.⁴¹ Az 1793-as várostérképen már az U alaprajzú, egybeépített ház szerepel.⁴²

27 VILLÁNYI 1882 (ld. 3. j.). 184.

28 VILLÁNYI 1882 (ld. 3. j.). 184; BORBÍRÓ–VALLÓ 1956 (ld. 5. j.) II. sz. melléklet (nem jelölve a káptalani házat, továbbá a Szabadsajtó utca mentén rossz helyre, egy tömbbel nyugatabbra téve a térre kifutó, Csuport János tulajdonában álló déli telket).

29 Győri Egyházmegyei Levéltár Győri Székeskáptalan Hiteleshelyi Levéltára, Felváltási jegyzőkönyvek 1680–1693. fol. 374r–v.

30 SZÁVAY Gyula: *Győr. Monográfia a város jelenkoráról* [...] Győr, 1896. 159: az egyezséglevél 1. pontja.

31 BEDY 1938 (ld. 4. j.). 132.

32 *Conscriptio Domestica* [...] 1749/50. Győr Megyei Jogú Város Levéltára IV.A. 1064/a/1. fol. 17r.

33 A Belváros 1757-ből származó térképe: Győr, Xantus János Múzeum, Helytörténeti Gyűjtemény C.65.39.1; BÁRDOS Kornél: *Győr zenéje a 17–18. században*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980. 8. kép.

34 LŐVEI Pál: Pannonhalmi téglák. In: *Mons Sacer* 996–1996. *Pannonhalma 1000 éve*, II. Kiállítási katalógus. Szerk. TAKÁCS Imre. Pannonhalma, Pannonhalmi Főapátság, 1996. 248.

35 LŐVEI 1982 (ld. 14. j.); LŐVEI 1996 (ld. 14. j.); Felváltási jegyzőkönyvek 1680–1693 (ld. 29. j.). 374r–v. fol.

36 VILLÁNYI 1882 (ld. 3. j.). 205.

37 Uo. 184; BORBÍRÓ–VALLÓ 1956 (ld. 5. j.) II. melléklet.

38 *Magyar Műemlékvédelem X. Az Országos Műemlékvédelmi Hivatal évkönyve* (1980–1990). Budapest, 1996. 323.

39 VILLÁNYI 1882 (ld. 3. j.). 185; BORBÍRÓ–VALLÓ 1956 (ld. 5. j.) II. melléklet; JENEI–KOPPÁNY 1964 (ld. 14. j.). 135; 114. kép.

40 JENEI–KOPPÁNY 1964 (ld. 14. j.) 75.

41 LŐVEI 1982 (ld. 14. j.).

42 Hrusovszky Imre városi mérnök térképe: BORBÍRÓ–VALLÓ 1956 (ld. 5. j.) 167. kép.